

28. 8. 2023

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Náklady na výživu pozůstalým peněžitým důchodem neboli pozůstalostní renta

Při řešení náhrady újmy na zdraví se primárně hovoří o přímých náhradách, tedy nárocích, které náleží přímo osobě poškozené. Mezi tyto náhrady řadíme bolestné, ztížení společenského uplatnění, ztráta na výděлку a další. Podstatně méně pozornosti je věnováno odškodňování tzv. sekundárních obětí. Jedná se o případy, kdy je kompenzována utrpená újma - ať už majetková či nemajetková - osobám odlišným od „primárních“ obětí. Typickým případem je úmrtí osoby blízké v důsledku dopravní nehody, kdy smrtí poškozeného trpí i jeho okolí.

Tato událost v prvé řadě působí osobám blízkým zemřelému psychické útrapy, které má kompenzovat odškodnění tzv. duševních útrap ve smyslu § 2959 občanského zákoníku. Pozůstalostní renta ve smyslu § 2966 až 2968, která je předmětem tohoto článku, pak kompenzuje materiální škodu v podobě výpadku ekonomické podpory v důsledku smrti zemřelého.

Tato náhrada náleží dvěma pomyslným kategoriím aktivně legitimovaných osob. Do první z těchto kategorií patří pozůstalí, kterým zemřelý ke dni své smrti poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu. Mezi tyto pozůstalé lze řadit například předky a potomky, manžela či manželku nebo osvojence. Druhou pomyslnou kategorií jsou osoby (pozůstalí), kterým zemřelý fakticky poskytoval výživu, ač k tomu nebyl povinen. Jedná se o případ, kdy zemřelý zcela dobrovolně živil osobu, k jejíž výživě však nebyl povinen. Typickým případem je pak druh či družka zemřelé osoby. Aktivní legitimace osob náležících do této druhé kategorie je podmíněna existencí „důvodu slušnosti“. Co však je tento „důvod slušnosti“ nicméně občanský zákoník nestanoví, nicméně odborná literatura dovodila, že se jedná o soulad s obecně sdílenými představami o spravedlivém uspořádání vztahů^[1]. Toto kritérium bude však zapotřebí zvážit vždy s ohledem na skutkové okolnosti konkrétního případu, přičemž toto uvážení bude v případě sporu činit vždy soud. Výše uvedená vyživovací povinnost, potažmo fakticita vyživování, musí trvat v den smrti. Pokud by tato povinnost vznikla až v budoucnu (např. po smrti manžela), nebylo by možné pozůstalé manželce tuto náhradu přiznat.

Aktivně legitimované osoby se tedy mohou za splnění zákonných podmínek této pozůstalostní renty domáhat. Pokud se osoba kvalifikuje jako aktivně legitimovaná, je načase vyčíslit tento nárok a určit tak výši pozůstalostní renty. Výše této náhrady je stanovena jako rozdíl mezi poskytovaným výživným (potažmo stanoveným, neboť pro první kategorii postačí existence povinnosti) a dávkami důchodového zabezpečení (př. vdovský či sirotčí důchod). Výše výživného může vyplývat z rozhodnutí soudu, tj. případ kdy soud rozhodne a uloží (např. rodiči) povinnost hradit výživné v určité výši. Není-li takto (autoritativně) stanovena, nastává složitější situace, neboť konkrétní výše bude určena na základě posouzení konkrétního případu, a to např. v návaznosti na výdělečnou schopnost oprávněné osoby, na skutečnosti, kolik prostředků zemřelá osoba skutečně na výživu poskytovala, na výděлку zemřelého a mnohém dalším. Dle judikatury Nejvyššího soudu musí být rovněž přihlédnuto ke schopnostem a možnostem zemřelého^[2]. Občanský zákoník nicméně obsahuje i limitaci této náhrady, kdy náhrada nákladů na výživu pozůstalým nebo jiným osobám nesmí úhrnem převýšit to, co by zemřelému náleželo jako náhrada za ztrátu na výděлку, případně na důchodu.

Výplata výše vymezené náhrady se oprávněným osobám obecně poskytuje prostřednictvím opakujícího se peněžitého důchodu, tedy rentou. Pravidelná renta může být v některých případech (úplně či zčásti) nahrazena tzv. odbytným ve smyslu § 2968 občanského zákoníku. Odbytným pak rozumíme částku, která kompenzuje nároky oprávněné osoby i pro futuro. O aplikaci tohoto institutu nicméně rozhoduje soud, pokud o to oprávněná osoba požádá a shledá-li soud, že je pro to důležitý důvod. Takovým důvodem pak může být např. nepříznivá ekonomická situace oprávněné osoby. Zda je určitý důvod možné klasifikovat jako „důležitý“ v intencích občanského zákoníku, je pak v diskreci soudu. Soudní alternativa však nemusí být ani pro jednu stranu případného sporu ideálním řešením. Mimosoudní alternativy pro odbytné ve smyslu § 2968 občanského zákoníku pak lze dosáhnout např. prostřednictvím dohody o narovnání či kapitalizací budoucího nároku ve smyslu § 2865 občanského zákoníku.

Dojde-li k přiznání renty oprávněné osobě (osobám), je třeba vzít v úvahu, že měsíční renta ve výši 5.000 Kč v roce 2016 má zcela odlišnou skutečnou hodnotu, než bude mít v roce 2023. V tomto kontextu pak v úvahu připadá aplikace tzv. valorizace. Naneštěstí na rozdíl od zákoníku práce, není v rámci občanského zákoníku valorizace automatická (zákonná). Pakliže odpovědná osoba, kterou může být pojišťovna, viník nehody, zaměstnavatel či jiný subjekt, nevyhoví požadavku valorizace, musí být její existence zhodnocena a určena soudem vzhledem k podmínkám konkrétního případu. [\[3\]](#)

Jak již bylo nastíněno, zákoník práce obsahuje vlastní právní úpravu diskutované náhrady v § 271h, a to pro pozůstalé, jejichž blízcí zemřeli v důsledku pracovních úrazů či nemocí z povolání. Koncepce aktivně legitimovaných osob je v zákoníku práce obdobná jako je tomu v rámci občanského zákoníku s tou výjimkou, že zde není vyjádřena podmínka „slušnosti“ u osob, kterým zemřelý zaměstnanec výživu skutečně poskytoval. Pracovněprávní úprava dále na rozdíl od občanskoprávní úpravy obsahuje i určení výše náhrady, která dle zákoníku práce činí 50 % průměrného výdělku zaměstnance zjištěného před jeho smrtí, pokud výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat jedné osobě, a 80 % tohoto průměrného výdělku, pokud výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat více osobám. Jako tomu bylo u občanskoprávní úpravy, odečítá se od takto stanovené částky důchod přiznaný pozůstalým z důvodu smrti zaměstnance, tj. vdovský či sirotčí důchod. Zákoník práce rovněž obsahuje limitaci, kdy náhrada nesmí svým úhrnem převýšit částku, do které by příslušela zemřelému zaměstnanci náhrada za ztrátu na výdělku a nesmí být poskytována déle, než by příslušela zemřelému zaměstnanci. Konečně Jak již bylo zmíněno zákoník práce nastavuje automatickou valorizaci této renty ve smyslu § 271u zákoníku práce.

Ačkoliv je hlavním záměrem řešené náhrady minimalizace negativních dopadů do života pozůstalých v důsledku smrti osoby blízké, zejména pak přiblížení se dřívější ekonomické situaci a životní úrovni pozůstalé osoby, nutno závěrem konstatovat, že tato náhrada nebývá v rámci mimosoudních jednání ze strany pojišťoven běžně a pravidelně odškodňována, alespoň ne v takové míře jako je tomu u duševních útrap.

Mgr. Monika Skalová,
advokátka

KLB LEGAL

KLB Legal, s.r.o., advokátní kancelář

Letenská 121/8
118 00 Praha 1

Tel.: +420 739 040 363
e-mail: info@klblegal.cz

[1] RYŠKA, Michal. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 7.).

[2] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 21 Cdo 239/2000 ze dne ze dne 6. 9. 2000.

[3] Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl.ÚS 4/99 ze dne 16. 6. 1999.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Hmotněprávní opatrovník obchodní korporace: mezi efektivní ochranou a zásahem do korporační autonomie](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)
- [Skryté ujednání v realitní smlouvě - zbytečná hra na schovávanou](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)
- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)